

spreek!

Over geloof, kerk en samenleving

Kerststal
Franciscus 800 jaar
1223 - 2023

THEMA: DE MENSENZOON

Acht eeuwen geleden (1223) bedacht H. Franciscus van Assisi de eerste levende kerststal: een volkse theatrale verbeelding van Jezus' geboorte, totaal anders dan het traditionele beeld van Christus Koning hoog verheven boven de mensen. Franciscus' kerststal bracht een radicale beeldwisseling in de kerk. Christus Koning als rechterhand van God werd het Kindje Jezus met Zijn vader en moeder in een stal. De pasgeboren Mensenzoon ligt in een voederbak met dieren en herders om zich heen. Drie oosterse koningen eren Hem op deze armoedige plek.

Net als Franciscus zag ook H. Titus Brandsma dat God eeuwig dezelfde is, verscholen in de schepping van mens en natuur, terwijl ons beeld van God zich wijzigt in veranderende tijden. Rabbijn en orthodox-joodse Thorakenner Tzvi Marx zegt in deze Spreek! dat God 'niet te pakken is' en zo voor iedereen bestaat. De kerststal is meer dan decoratie onder de kerstboom. Overal waar de kerk zich vestigt geven gelovigen hun eigen culturele kleur aan de stal van Bethlehem. Ook dat vindt u kleurrijk verbeeld in heel deze Spreek!

Hoofdredacteur

Lammert de Hoop

Namens de redactie, een Zalig Kerstmis!

Inhoud

6 Kort Nieuws

8 Hopen op de Messias

Column van bisschop Ron van den Hout

10 Franciscus' kerststal in Greccio

Pater Franciscan Roland Putman over actuele betekenis van de kerststal

12 Een radicale heilige

Willem Marie Spielman over H. Franciscus

14 Grootste kerstgroep van Europa

Natuurgetrouw kerstdiorama in bijbels Palestina op 110 vierkante meter

16 Multiculturele kerststallen uit de hele wereld

Een internationale selectie

18 'Schorriemorrie' en de kerststal

Gedicht van Peter Vermaat

20 Eeuwen 'Wachters van het Heilig Graf'

Van Franciscanen tot kruisridders en Palestijnse moslims

22 Brandbrief paus Franciscus aan regeringsleiders

Bisschop De Korte over de oproep 'Laudate Deum' voor mondiale klimaatop in Dubai

24 'Lev' op weg naar naastenliefde

Joods-orthodoxe vooruitblik naar de Dag van het Jodendom 2024

26 Koken met Franciscus

Receptenboek met heiligenverhalen

28 Universele kerststallen

Russisch-Byzantijns en Latijns Amerikaans

30 Glazen in St. Nicolaasga

Rubriek kerkelijk kunstbezit in Noord-Nederland

EEN RADICALE HEILIGE

Voor de heilige Franciscus van Assisi (1181-1226) waren armoede en mystiek natuurbesef de leidraad van zijn leven. Hij nam afstand van zijn gegoede handelsfamilie en stichtte de Orde der Minderbroeders. De Franciscaner beweging verspreidde zich als bedelmonniken in Europa. Wonend en werkend tussen de burgers met een orderegule die leven zonder bezit hoog in het vaandel zette. Drie Franciscaanse beschouwingen over dierenliefde, zijn gesprek met de islamitische sultan, goede en kwade armoede.

spreek!

Tekst: Lammert de Hoop

Prof. dr. Willem Marie Speelman is directeur van het Franciscaans Studiecentrum, verbonden met de katholieke Tilburg University. Hij is een kenner van het leven van H. Franciscus en de vele verhalen die al eeuwen over de heilige de ronde doen.

Natuur- en dierenliefde

Wereldierendag op 4 oktober is op de naamdag van H. Franciscus. Vanwaar zijn liefde voor dier en natuur? Was Franciscus ook vegetariër? 'Natuur' is volgens Speelman in onze tijd

vooral 'recreatieve beleving': 'Voor ons levensonderhoud zijn we er niet afhankelijk van, dat denken we tenminste.... Wij houden vooral van natuur om van te genieten en in te recreëren. Dergelijk natuurbesef speelde niet in de tijd van Franciscus. Hij ontdekt natuur vooral als schepping van God. Dat religieuze besef inspireerde hem tot zijn broederschapsgedachte. Franciscus spreekt over 'broeder zoon' en 'broeder ezel': scheppingen van God die in de natuur allemaal nauw met elkaar verbonden zijn. Zijn dierenliefde staat in het teken van deze mystieke broederschap. Iets wat bij hem minder telde als het ging om varkens of mussen die vechten om een stuk brood.' Franciscus was geen principieel vegetariër, ook al aten hij en zijn volgelingen - de Franciscaner minderbroeders - in de praktijk vaak wel vegetarisch. Speelman: 'Op een dag wordt hij aan tafel genodigd bij een rijk man die voor hem en zijn medebroeder kip

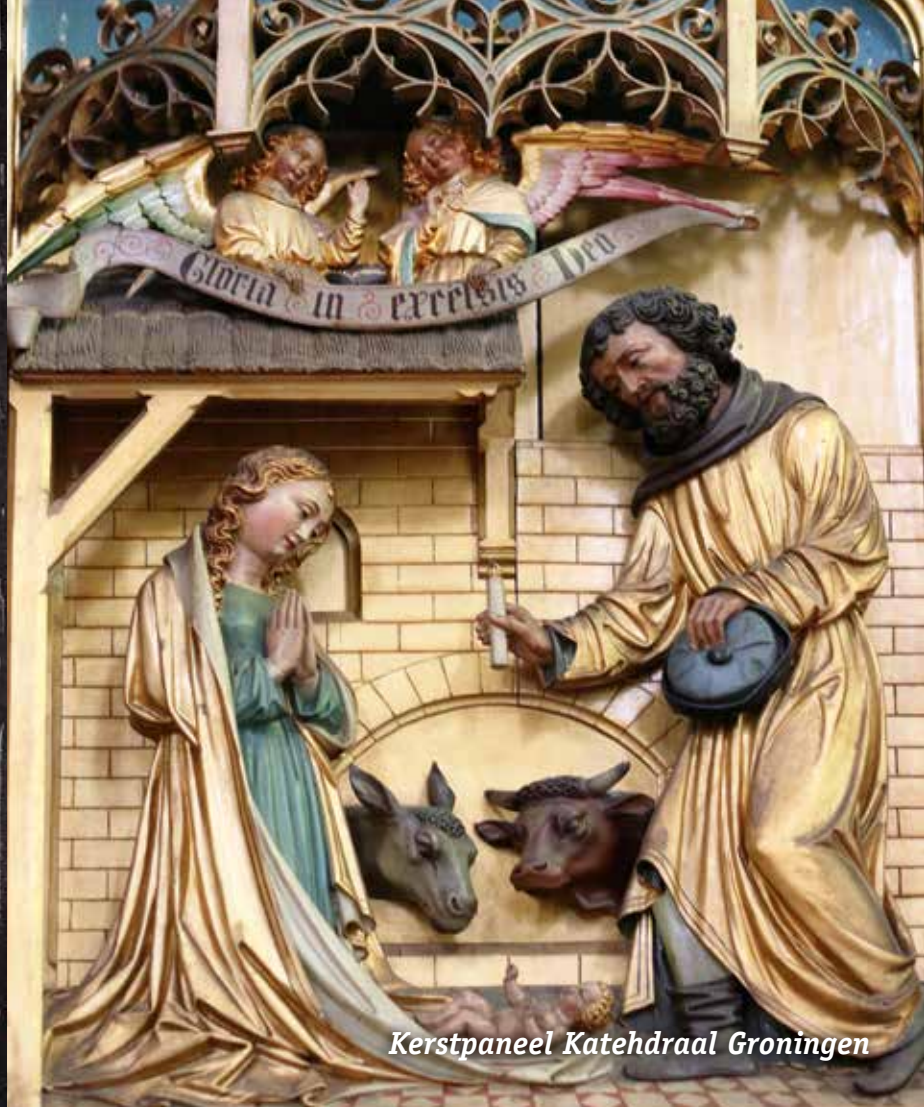
op tafel zet. Ze eten de kip indachtig het woord van de apostel Paulus: 'Eet wat u wordt voorgezet.' Voor Franciscus is de religieus geïnspireerde sociale betekenis van broederschap het belangrijkste: tussen mensen onderling en tussen mens en natuur als schepping van God.'

Vredesapostel en de sultan

Eén van de verhalen over Franciscus speelde zich af tijdens de christelijke kruistochten naar het Heilige Land. In de 13e eeuw heersen islamitische sultans over de heilige plaatsen in Jeruzalem. Franciscus maakte diepe indruk op de islamitische tegenstanders van de Europese kruisvaarders. Bij zijn bezoek aan het kamp van de kruisridders steekt hij ongewapend over naar het kamp van sultan Malik al Kamil. En blijft daar langere tijd. De sultan - verrast over zijn onverwachte gast - ontvangt hem in zijn tent waar de mannen een lang gesprek hebben. Ze waarderen elkaars Godsbesef, de

M.C. Escher: *St. Franciscus 'den vogelen predikend'*

Kerstpaneel Katedraal Groningen

een voor Allah, de ander voor God en Christus. Franciscus keert vervolgens ongedeerd en geïnspireerd terug als toonbeeld van grensdoorbrekende vrede tussen vijanden. Speelman: 'Hoe historisch dit verhaal is, is de vraag. Maar dat er in deze geest iets is gebeurd, is wel zeker. Je kunt christen, katholiek, protestants of oosters-orthodox zijn maar dankzij deze legendarische ontmoeting hebben de Franciscanen onder islamieten een streepje voor. Alleen zij mochten de Heilig Grafkerk beheren in Jeruzalem.' In deze vredestraditie gebruikt paus Franciscus zijn onderkomen in Assisi ook als ontmoetingsplek met andere religieuze leiders. Speelman: 'Als vrede de boodschap is, moet je allereerst de vrede in jezelf bewaren en open staan voor goede mensen aan de andere kant. Vermoedelijk trof Franciscus een islamitische sultan met een 'open mind', net als hijzelf gelovig geïnspireerd. Naar dat soort mensen moeten we blijven zoeken, ook in het kamp van de tegenstander. Dat geldt

voor Russen en Oekraïners in Europa. Ook voor Palestijnen en Joodse Israeli's in het Midden-Oosten.'

Goede en kwade armoede

Op een plein in Assisi neemt Franciscus theateraal afstand van een welgestelde toekomst in de handelonderneming van zijn rijke familie. Waar iedereen bij staat trekt hij al zijn kleren uit en gooit ze met zijn laatste geld voor de voeten van zijn vader: 'Vanaf nu erken ik nog maar één vader, onze Vader in de hemel!' Spiernaakt krijgt hij van vrienden spoedig andere kleren, maar 's avonds overvalt hem de honger. Het brengt hem tot een volgende drastische conclusie: 'Als ik nu honger heb, dan ben ik blijkbaar geroepen om in armoede te leven.' Franciscus besluit om nooit meer iets te bezitten. En ontdekt dan dat er deuren voor hem open gaan, voedsel en onderdak worden hem vaak geschonken. Zijn duizenden volgelingen als minderbroeders en Franciscaner bedelmonniken ervaren

hetzelfde. Armoede geldt in veel religieuze tradities als een kenmerk van een toegewijd leven, zegt Speelman: 'Voor wie niets bezit gaan deuren open. Je deelt broederschap, je ervaart broederschap. Je kunt dat 'goede armoede' noemen. Franciscanen gaf het een eigen identiteit, ze hadden altijd iets te doen, en er was altijd gezelschap en voldoende eten. 'Kwade armoede' is in onze tijd vooral de last van schulden. Je bent afhankelijk van schuldvergeving door anderen.' De trend van meer deeleconomie onder jongere generaties noemt Speelman een positief 'franciscaans' trekje in hedendaagse economie: 'Je hoeft niet alles zelf te bezitten. Ook huren, leasen of gedeeld bezit van auto's en andere materiële voorzieningen kan economisch verantwoord zijn. Vergeet niet: Jezus en Franciscus konden door hun afkomst prima economisch denken. De vele parabels en verhalen uit hun leven getuigen daarvan. Leven zonder gehechtheid aan bezit is een belangrijk economisch principe.'

'GROOTSTE KERSTGROEP VAN EUROPA' IN BIJBELS PALESTINA

Roel den Dulk en Fred van de Zwet in het Friese Ferwerd bouwden in twintig jaar hun kerststal uit tot een prachtig kerstdiorama. Volgens kenners met ruim 110 m² 'de grootste kerstgroep van Europa'. Bethlehems stal en herders in het veld zijn geplaatst in het decor van een imposant natuurgetrouw oriëntaals landschap. Veel bijbelse scènes verbonden met het kerstverhaal zijn er in 'verborgen': een educatieve ontdekkingstocht voor jong en oud. Enkele beeldfragmenten geven een impressie van het geheel: de kerststal met heilige familie, oosters dorpsleven, herders met schapen en engelenkoor. In Museumpark Oriëntalis van de Heilig Land Stichting trok het in 2018-2019 zo'n 60.00 bezoekers.

Voor meer informatie: Roel den Dulk,
e-mail: roeldendulk@gmail.com.

Afrika

Collectie: Den Dulk en Van de Zwet

Kenia

Collectie: Den Dulk en Van de Zwet

Brazilië

Curaçao

Spanje

Collectie: Den Dulk en Van de Zwet

Venezuela

Collectie: Den Dulk en Van de Zwet